

Рубашенко Микола Анатолійович
асистент кафедри кримінального права
№ 1 НЮУ ім. Ярослава Мудрого, док-
тор філософії

ПОНЯТТЯ «МАТЕРІАЛІВ ІЗ ЗАКЛИКАМИ» ЯК ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 110 КК УКРАЇНИ

Однією із форм об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 110 КК, є розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення дій з метою зміни меж території України на порушення порядку, встановленого Конституцією України. Обов'язковою ознакою посягання на територіальну цілісність України, учинюваного в цій формі є предмет злочину, а саме матеріали із відповідними закликами. Однак, такий висновок не є очевидним ані для правозастосувача, ані для науковців, оскільки стосовно зазначеної форми предмет злочину в науковій літературі не виділяється. Тож з'ясуємо поняття «матеріалів із закликами» та визначимо їх місце серед ознак складу злочину.

Буквально в ч. 1 ст. 110 КК йдеться про матеріали із закликами до вчинення дій з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України. У літературі, присвяченій дослідженню розповсюдження матеріалів як формі об'єктивної сторони (зокрема йдеться про ч. 2 ст. 109, ст. 110, ст. 258², ст. 295, ст. 436, ст. 436¹, ч. 2 ст. 442 КК), поняття матеріалів надається рідко і зводиться до певних матеріальних носіїв інформації, зафіксованих письмово чи на інших носіях [2, с. 996; 8, с. 115; 11, с. 262], інколи додається також ознака їх рухомості [8, с. 115]. На нашу думку, «матеріали...» стосовно ст. 110 КК характеризуються сукупністю ознак:

1) *матеріальність* – ознака, яка вказує на матеріально-речову природу матеріалів, оскільки вони є предметами матеріального світу, з якими вчинюються злочинні дії. Матеріали, як окремо існуючий предмет, можуть

сприйматися органами чуття або фіксуватися спеціальними технічними засобами. Тому матеріалами слід визнавати також і електронні листи та повідомлення;

2) *рухомість* – здатність матеріалів до переміщення в просторі з одного місця в інше, від однієї особи до іншої. Чим більша рухомість матеріалів, тим більша, як правило, кількість осіб може бути ознайомлена із закликами, а значить більш високий ступінь суспільної небезпечності злочинних дій. Таким чином, до матеріалів можуть належати тільки рухомі носії інформації – друкована і рукописна продукція (звернення, листи, плакати, газети, журнали, книги, листівки, брошури), електронні листи, дискети, лазерні диски, флеш-накопичувачі і т. п.;

3) *інформаційність* – вказує на те, що матеріали виступають носіями інформації, на яких зафіксовані заклики до вчинення дій з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України. Однією одиницею матеріалу слід уважати такий матеріал – цілий чи його частину (наприклад, частина плакату чи відео), що містить хоча б один цілісний заклик (одна одиниця заклику) з усіма його обов'язковими складовими, незалежно від того, чи містить він, крім власне самого заклику, ще й інформацію іншого змісту. Зміст закликів повинен бути відображений у формі, доступній для сприйняття особами, яким адресовані заклики. Недоступність сприйняття змісту виключає можливість кваліфікації розповсюдження таких матеріалів як закінченого злочину;

4) *особливий правовий режим* – визначається законодавчою заборонаю розповсюдження матеріалів із зазначеними закликами, яка встановлена в ст. 28 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ (в редакції Закону України від 13 січня 2011 р. № 2398-VI) та в ст. 110 КК.

У науці кримінального права немає єдності щодо місця матеріалів у системі ознак складів злочину, де міститься ця ознака. У характеристиці таких дій, як «розповсюдження матеріалів...», матеріали, як правило, визначаються вченими як засоби або знаряддя вчинення злочину. Так, більшість дослідників уважають матеріали засобами вчинення злочину [4, с. 11; 5, с. 37; 9, с. 46; 11, с. 262], частина учених уважають їх знаряддям учинення злочину [1, с. 74]. Разом із тим окремі вчені називають матеріали предметом злочину [3, с. 32; 9, с. 41], щоправда без аргументації.

Питання про розмежування знарядь, засобів учинення злочину та предмета злочину між собою досі залишається дискусійним. Ми виходи-

мо з наступного розуміння цих предметів. Знаряддя – це предмети, використовуючи які особа справляє фізичний (як правило руйнівний) вплив на матеріальні об'єкти [7, с. 151]. На відміну від знарядь учинення злочину, засоби не призначені для безпосереднього впливу («первинного» контакту) на потерпілого від злочину та (або) предмет злочину та (або) не посилюють фізичні можливості суб'єкта злочину під час учинення суспільно небезпечної дії, а лише полегшують учинення суспільно небезпечної дії [6, с. 173]. Під предметом злочину розуміють предмети матеріального світу, у зв'язку з якими чи з приводу яких скоюється злочин. Такі речі виділяються законодавцем як предмети злочину з урахуванням особливого правового режиму, зумовленого їх корисними чи шкідливими ознаками (властивостями) [10, с. 118–120]. Ці ознаки (властивості) предметів і є тими обставинами, з приводу яких чи шляхом впливу на які вчиняється злочин.

Виходячи із викладеного, вважаємо, що «матеріали...» є не знаряддям чи засобом, а предметом злочину, який виступає обов'язковою ознакою складу злочину. На підтвердження такого висновку можна навести і приписи КПК України, у яких предмети кримінального правопорушення, пов'язаного з їх незаконним обігом, відокремлюються від знарядь та засобів учинення кримінального правопорушення (зокрема в ст. 167 КПК).

Як убачається, ті вчені, які визнають «матеріали...» знаряддям чи засобом учинення злочину не враховують особливостей безпосереднього об'єкта злочину, учинюваного в третій та четвертій формах, які полягають в тому, що таким об'єктом є інформаційні відносини – відносини, які забезпечують охорону територіальної цілісності України у сфері реалізації конституційного права вільно поширювати інформацію. Тому вони розглядають «матеріали...» в контексті тих відносин, що виступають безпосереднім об'єктом злочину, учинюваного в першій та другій формі (територіальної цілісності України), що призводить до некоректного висновку.

Викладена аргументація щодо визнання «матеріалів...» предметом злочину повною мірою стосується визнання предметом цього злочину, учинюваного в третій формі, інформації, зміст якої характеризується спрямованістю інформаційного впливу на те, щоб викликати в осіб, до яких спрямований заклик, бажання (намір) учинити дії з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, установленого Конституцією України.

Таким чином, під «*матеріалами...*» у ст. 110 КК слід розуміти заборонені в обігу матеріальні та рухомі носії, що містять інформацію, зміст якої є доступним для сприйняття та характеризується спрямованістю викликати в адресата бажання (намір) учинити дії з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бантишев О. Ф., Шамара О. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації) : моногр. Луганськ : Віртуальна реальність, 2014. С. 74.
2. Киричко В. М. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку // Кримінальний кодекс України. Наук-практ. комент. Т. 2. Розд. XX / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Х. : Право, 2013. С. 996.
3. Кісілюк Е. М., Павликівський В. І. Злочини проти основ національної безпеки України // Кримінальне право України : Особлива частина : підруч. / за заг. ред. О. М. Литвинова. Х. : ХНУВС, 2011. С. 32.
4. Лантінов Я. О., Даньшин М. В. Злочини проти основ національної безпеки України : альбом схем / за заг. ред. Я. О. Лантінова. Х. : Харків юрид., 2012. С. 11 / Офіц. сайт юрид. ф-ту ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – URL : http://www-jurfak.univer.kharkov.ua/kafedry/kaf_kryminal-prav/kk/Razdel_1_KK.pdf.
5. Матвійчук В. К. Об'єктивні ознаки злочину, передбаченого ч. 2 ст. 109 КК України // Юридична наука. 2013. № 12. С. 37.
6. Музика А. А., Лашук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : моногр. К. : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 173.
7. Панов М. І. Об'єктивна сторона злочину // Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Х. : Право, 2015. С. 151.
8. Скулиш Є. Д., Звонарьов О. Ю. Злочини проти основ національної безпеки України : навч. посіб. К. : Нац. акад. СБУ, 2011. С. 115.
9. Сливич І. І., Ступник Я. В. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. Ужгород : Гельветика, 2014. С. 46.
10. Тацій В. Я. Об'єкт злочину // Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Х. : Право, 2015. С. 118–120.
11. Хавронюк М. І. Злочини проти основ національної безпеки України (Розд. I Особл. част.) // Науково-практ. комент. Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К. : Юрид. думка, 2012. С. 262.

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ ЮРИДИЧНИХ КАДРІВ
ДЛЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

**ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ:
актуальні проблеми та шляхи їх вирішення**

Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару
(м. Харків, 21 жовтня 2016 року)

Випуск 8

Харків
«Право»
2016

УДК 343.1
ББК 67.311
Д70

Редакційна колегія:
В. В. Федосєєв (головний редактор),
М. В. Членов (заступник головного редактора),
О. В. Косьмін, Л. М. Леженіна

*Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику. Автори
опублікованих матеріалів несуть відповідальність за їх зміст.*

Д70 Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 21 жовт. 2016 р.) / редкол.: В. В. Федосєєв (голов. ред.), М. В. Членов (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2016. – Вип. 8. – 222 с.

ISBN 978-966-937-080-8

До збірника увійшли тези доповідей, виступи науковців, практичних працівників та курсантів, присвячені проблемам розслідування злочинів, удосконаленню кримінального процесуального, кримінального та інших галузей законодавства України.

Для співробітників правоохоронних органів, науковців, викладачів, курсантів і студентів вищих юридичних навчальних закладів.

УДК 343.1
ББК 67.311

Адреса Інституту: м. Харків, вул. Мироносицька, 71,
телефон/факс (057) 700-34-55
E-mail: lpuk.kharkov@gmail.com

ISBN 978-966-937-080-8

- © Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2016
- © Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України, 2016
- © Оформлення. Видавництво «Право», 2016